

מדדים חברתיים-כלכליים של האוכלוסייה הבדואית בנגב

אורן תירוש ■ יונתן אייל

המחקר נעשה בהזמנת משרד החקלאות ופיתוח הכפר

מדדים חברתיים-כלכליים של האוכלוסייה הבדואית בנגב

אורן תירוש יונתן אייל

המחקר נעשה בהזמנת משרד החקלאות ופיתוח הכפר

עריכת לשון : רעיה כהן
תרגום לאנגלית (תקציר) : אוולין איבל
עיצוב גרפי : ענת פרקו-טולדנו

מכון מאירס-ג'וינט-ברוקדייל

היחידה לחקר התעסוקה

ת"ד 3886

ירושלים 9103702

טלפון : 02-6557400

פקס : 02-5612391

כתובת האינטרנט : brookdale.jdc.org.il

עוד פרסומים של המכון בנושא

אייל, י., קינג, י., פרנקל, מ. ותירוש, א. (2018). התוכנית לקידום הצמיחה והפיתוח הכלכליים של האוכלוסייה הבדואית בנגב (החלטת הממשלה 3708) : דוח מסכם. דמ-772-18.

אייל, י., חסן-דאהר, ס., פרנקל, מ., קינג, י. (2016). התכנית לקידום הצמיחה והפיתוח הכלכליים של האוכלוסייה הבדואית בדרום : חינוך – דוח שני על החלטת הממשלה 3708. דמ-738-16.

סופר-פורמן, ח., אייל, י., חסן-דאהר, ס., פרנקל, מ. (2016). התכנית לקידום הצמיחה והפיתוח הכלכליים של האוכלוסייה הבדואית בדרום (החלטת הממשלה 3708) : דוח ראשון. דמ-714-16.

את הפרסומים אפשר להוריד ללא תשלום מאתר המכון : brookdale.jdc.org.il

תקציר

מסמך זה נכתב במסגרת מחקר הערכת התוכנית לקידום הצמיחה והפיתוח הכלכליים של האוכלוסייה הבדואית בנגב (החלטת הממשלה 3708). מטרתו להנגיש מדדי בסיס אשר משקפים את מצבה החברתי-כלכלי של האוכלוסייה הבדואית בנגב – לחוקרים, לקובעי המדיניות ולציבור. המסמך מציג מדדים חברתיים-כלכליים מרכזיים ומקובלים ועוסק במידת האפשר במגמות ושינויים לאורך השנים. המדדים אשר נבחרו להיכלל במסמך נוגעים בשישה נושאים: דמוגרפיה, בריאות, תעסוקה ושכר, חינוך והשכלה, רשויות ורווחה. המדדים נאספו ממגוון מקורות, ובהם הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, משרד הבריאות, משרד החינוך והמוסד לביטוח הלאומי.

המסמך מתמקד בהצגת המדדים ולא בניתוח הנתונים ומשמעותם. לכל מדד פורטו הגדרת המדד, מקור הנתונים ותדירות הפרסום. במידת הצורך נרשמו גם נקודות לתשומת לב בשימוש במדד.

דברי תודה

ברצוננו להודות לעובדי הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה: אורי נפתלוביץ', מרכז מקצועי, תחום השכלה גבוהה ומדע באגף חינוך וחברה; דיוויד גורדון, רכז חדר המחקר; מרק פלדמן, ראש תחום עבודה באגף מיקרו-כלכלה; ענת כץ-אברהם, רכזת חדר המחקר. אנו מודים גם לעובדי מנהל המחקר והתכנון, במוסד לביטוח לאומי: פרופ' דניאל גוטליב, סמנכ"ל מחקר ותכנון; אביבה גיבל, אגף מחקרי גבייה, ביטוח וכספים; מרק רוזנברג, אגף מחקרי גבייה, ביטוח וכספים. כמו כן אנו מודים לעמיתינו ממכון מאיר-ג'וינט-ברוקדייל: ליהודית קינג ולמוריה פרנקל על הסיוע בכתיבת המסמך, לוצ'סלב קונסטנטינוב על הפקה ועיבוד של נתוני החינוך, לברוך רוזן על הייעוץ בתחום הבריאות, וכן ליחידת הפרסומים במכון: לסו בוביס על העבודה על התרשימים, לרעיה כהן על העריכה הלשונית ולענת פרקו-טולדנו על העיצוב הגרפי.

תוכן עניינים

1	הקדמה
2	1. דמוגרפיה
2	1.1 שיעור גידול האוכלוסייה
3	1.2 פריון ילודה
4	1.3 התפלגות האוכלוסייה לפי גיל
4	1.4 יחס תלות
5	2. בריאות
5	2.1 תוחלת חיים בלידה
6	2.2 שיעור תמותת תינוקות
7	2.3 שיעור יילודים עם מומים מולדים
8	3. תעסוקה ושכר
8	3.1 שיעור התעסוקה
10	3.2 שיעור הבלתי מועסקים (אבטלה)
11	3.3 שכר שכירים
12	4. חינוך והשכלה
12	4.1 נשירה ממערכת החינוך
14	4.2 מבחני המיצ"ב
18	4.3 זכאות לבגרות
20	4.4 שיעור הניגשים לבגרות במתמטיקה ובאנגלית
23	4.5 שיעור בעלי השכלה אקדמית
24	4.6 יחס הלומדים במוסדות להשכלה גבוהה
25	5. רשויות
25	5.1 הוצאה לתושב
26	5.2 חיוב ארנונה למ"ר
27	5.3 שיעור גביית ארנונה
28	5.4 שיעור שטחי תעשייה ומסחר
29	6. רווחה
29	6.1 הכנסה לנפש
30	6.2 שיעור מקבלי גמלת נכות כללית
31	6.3 שיעור מקבלי גמלת הבטחת הכנסה

רשימת תרשימים

- 2 תרשים 1 : שיעור גידול האוכלוסייה : בדואים בדרום וכלל אוכלוסיית ישראל, 2015-1995
- 3 תרשים 2 : שיעור פריון ילודה : בדואים בדרום וכלל אוכלוסיית ישראל, 2015-1996
- 4 תרשים 3 : התפלגות האוכלוסייה לפי מין וגיל : בדואים בדרום וכלל אוכלוסיית ישראל, 2015
- 4 תרשים 4 : יחס התלות : בדואים בדרום וכלל אוכלוסיית ישראל, 2015
- 5 תרשים 5 : תוחלת חיים בלידה לפי מין וקבוצות אוכלוסייה, 2015-1975
- 6 תרשים 6 : שיעור תמותת תינוקות ל-1,000 לידות חי : ביום הלידה ומגיל יום עד גיל 11 חודשים, בדואים בדרום ויהודים, 2000-1997, 2004-2001
- 7 תרשים 7 : שיעור יילודים עם מומים מולדים ל-1,000 לידות חי : בדואים בדרום וכלל אוכלוסיית ישראל, ממוצע 2009-2005
- 8 תרשים 8 : שיעור התעסוקה : בדואים בדרום, יהודים בדרום וכלל אוכלוסיית ישראל, בגילים 25-54, 2015
- 9 תרשים 9 : שיעור התעסוקה לפי מין : בדואים בדרום, בגילים 25-54, 2015-2005
- 9 תרשים 10 : שיעור התעסוקה לפי שנות לימוד : בדואים בדרום, יהודים בדרום וכלל אוכלוסיית ישראל, בגילים 25-54, 2015
- 10 תרשים 11 : שיעור האבטלה : בדואים בדרום, יהודים בדרום וכלל אוכלוסיית ישראל, בגילים 25-54, 2015-2014
- 11 תרשים 12 : שכר ממוצע לחודש עבודה בקרב שכירים במשך 2014, לפי מין : בדואים בדרום וכלל אוכלוסיית ישראל
- 12 תרשים 13 : שיעור הנושרים בשנתון גיל 17 : בדואים בדרום, ערבים וכלל אוכלוסיית ישראל, תשס"ט-תשע"ו
- 13 תרשים 14 : שיעור הנושרים בשנתון גיל 17 : בנים לעומת בנות, תשס"ט-תשע"ו
- 13 תרשים 15 : שיעור נשירה מצטבר מכיתה ז' עד כיתה י"ב : בדואים בדרום, קוהורט תלמידי כיתה ז' בשנים תשס"ז, תשס"ט ו-תשע"א
- 15 תרשים 16 : הישגים במבחני המיצ"ב במתמטיקה לכיתות ה' ו-ח' : המגזר הבדואי בדרום – דוברי הערבית ודוברי העברית, בסולם רב-שנתי, תשס"ז-תשע"ו
- 16 תרשים 17 : הישגים במבחני המיצ"ב באנגלית לכיתות ה' ו-ח' : המגזר הבדואי בדרום – דוברי הערבית ודוברי העברית, בסולם רב-שנתי, תשס"ז-תשע"ו
- 18 תרשים 18 : התפלגות שנתון בני 17 בשנת תשע"ו לפי זכאות לבגרות : בדואים בדרום, המגזר הערבי וכלל אוכלוסיית ישראל
- 19 תרשים 19 : שיעור שנתון בני 17 חסרי מקצוע אחד לבגרות, בעלי בגרות שאינה אוניברסיטאית ובעלי בגרות אוניברסיטאית : בדואים בדרום, תשס"ז-תשע"ו
- 20 תרשים 20 : שיעור הניגשים לבגרות באנגלית ובמתמטיקה ברמת 3 יחידות לימוד ויותר, בקרב תלמידי י"ב, בשנת תשע"ו : בדואים בדרום וכלל אוכלוסיית ישראל

- 21 תרשים 21 : שיעור הניגשים לבגרות באנגלית ברמת 5 יחידות לימוד בקרב תלמידי י"ב, לפי
מין : בדואים בדרום, האוכלוסייה הערבית וכלל אוכלוסיית ישראל, תשס"ז-
תשע"ו
- 22 תרשים 22 : שיעור הניגשים לבגרות במתמטיקה ברמת 5 יחידות לימוד בקרב תלמידי י"ב,
לפי מין : בדואים בדרום, האוכלוסייה הערבית וכלל אוכלוסיית ישראל, תשס"ז-
תשע"ו
- 23 תרשים 23 : שיעור בעלי תואר אקדמי בגילים 25-54 : בדואים בדרום וכלל אוכלוסיית
ישראל, 2013
- 24 תרשים 24 : יחס הלומדים לתואר ראשון מבני 20-29, לפי מין : בדואים בדרום וכלל
אוכלוסיית ישראל, תשס"ח, תשע"ו
- 25 תרשים 25 : הוצאה כוללת של הרשות לתושב : הרשויות הבדואיות בדרום, מחוז הדרום (ללא
הרשויות הבדואיות) וכלל אוכלוסיית ישראל, 2010, 2015
- 26 תרשים 26 : חיוב ארנונה למגורים, לעסקים ולתעשייה : הרשויות הבדואיות בדרום, מחוז
דרום וכלל אוכלוסיית ישראל, 2014
- 27 תרשים 27 : שיעור גביית ארנונה למגורים ולא למגורים : הרשויות הבדואיות בדרום, מחוז
הדרום וכלל אוכלוסיית ישראל, 2014
- 28 תרשים 28 : שיעור שטחי תעשייה ומסחר : הרשויות הבדואיות בדרום, מחוז הדרום וכלל
אוכלוסיית ישראל, 2013
- 29 תרשים 29 : הכנסה לנפש : ממוצע הרשויות הבדואיות בדרום וכלל אוכלוסיית ישראל, 2006,
2013
- 30 תרשים 30 : שיעור מקבלי גמלת נכות כללית : בדואים בדרום וכלל אוכלוסיית ישראל, 2014
- 31 תרשים 31 : שיעור מקבלי גמלת הבטחת הכנסה : בדואים בדרום וכלל אוכלוסיית ישראל,
2014

הקדמה

החברה הבדואית בנגב נמנית עם האוכלוסיות החלשות בישראל: כל יישובי הבדואים המוכרים נכללים באשכול החברתי-כלכלי הנמוך ביותר. מסמך זה מאגד מדדים חברתיים-כלכליים אשר מציגים תמונה מפורטת על מצבה של האוכלוסייה הבדואית בנגב ועל המגמות שחלו במצבה החברתי-כלכלי לאורך השנים. המדדים שנבחרו להיכלל במסמך הינם מדדים מרכזיים ממקורות מידע אמינים, בשישה נושאים, ופרקי הדוח מחולקים לפיהם: דמוגרפיה, בריאות, תעסוקה ושכר, חינוך והשכלה, רשויות ורווחה. המדדים נאספו ממגוון מקורות, ובהם הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, משרד הבריאות, משרד החינוך והמוסד לביטוח הלאומי. הנתונים במסמך הם העדכניים ביותר שעמדו לרשותנו, נכון לדצמבר 2017.

מטרת מסמך זה הינה לאגד ולהנגיש את הנתונים. על כן, עבור כל מדד במסמך אנו מציינים את מקור הנתונים, תדירות פרסום הנתונים, הגדרה תמציתית של המדד ומידע חיוני לשימוש בו. ניתוח של המגמות החברתיות-כלכליות בחברה הבדואית בנגב, המבוסס על מדדים אלו ומדדים נוספים, נכלל בדוח התוכנית לקידום הצמיחה והפיתוח הכלכליים של האוכלוסייה הבדואית בנגב (החלטת הממשלה 3708): דוח מסכם.

1. דמוגרפיה

1.1 שיעור גידול האוכלוסייה

מקור הנתונים: למ"ס - השנתון הסטטיסטי לישראל.

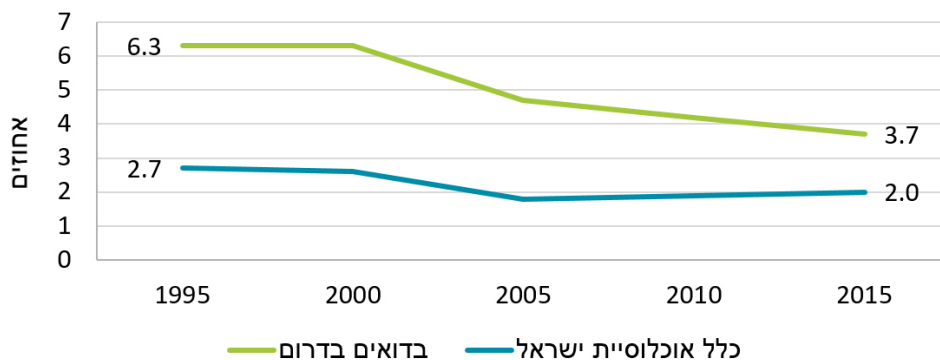
תדירות הפרסום: מדי שנה, בעיכוב של שנה.

הגדרה: שיעור גידול האוכלוסייה – האוכלוסייה בסוף השנה חלקי האוכלוסייה בתחילת השנה. המדד מושפע מריבוי טבעי (לידות ופטירות) ומהגירה.

בסוף שנת 2015 אוכלוסיית ישראל כללה 8.5 מיליון איש והאוכלוסייה המוסלמית בדרום 240.5 אלף איש.

חשוב לשים לב: גודל האוכלוסייה הבדואית בדרום, כמו גם נתונים אחרים במסמך זה, אינו נמדד באופן שוטף. מאחר שהרוב המוחלט של מוסלמים במחוז הדרום הינם בדואים, ונתון זה זמין, מקובל לעשות בו שימוש לייצוג האוכלוסייה הבדואית.

תרשים 1: שיעור גידול האוכלוסייה: בדואים בדרום* וכלל אוכלוסיית ישראל, 1995-2015 (באחוזים)

מקור: למ"ס, בעיבוד מכון ברוקדייל.
* על פי האוכלוסייה המוסלמית במחוז הדרום

1.2 פריון ילודה

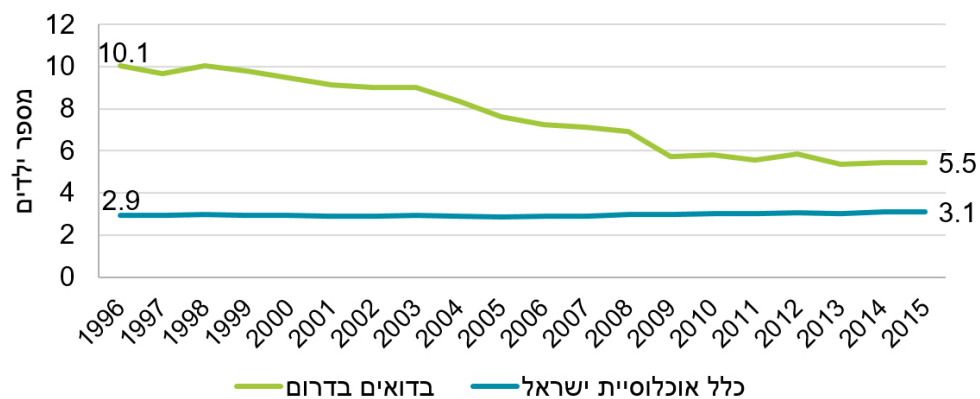
מקור הנתונים: למ"ס - השנתון הסטטיסטי לישראל.

תדירות הפרסום: מדי שנה, בעיכוב של שנה.

הגדרה: פריון ילודה – מספר הילדים הצפוי לאישה בימי חייה, בהנחה ששיעורי הילודה הקיימים בתקופת ההתייחסות יישארו ללא שינוי בכל שנות הפריור שלה.

לצורך החישוב בוחנים אישה וירטואלית מייצגת שמספר הילדים שלה בכל גיל שווה לממוצע לידות החי של הנשים בגיל זה כיום.

תרשים 2: שיעור פריון ילודה: בדואים בדרום* וכלל אוכלוסיית ישראל, 1996-2015 (מספר ילדים)

מקור: למ"ס, בעיבוד מכון ברוקדייל.
* על פי האוכלוסייה המוסלמית בנפת באר שבע

1.3 התפלגות האוכלוסייה לפי גיל

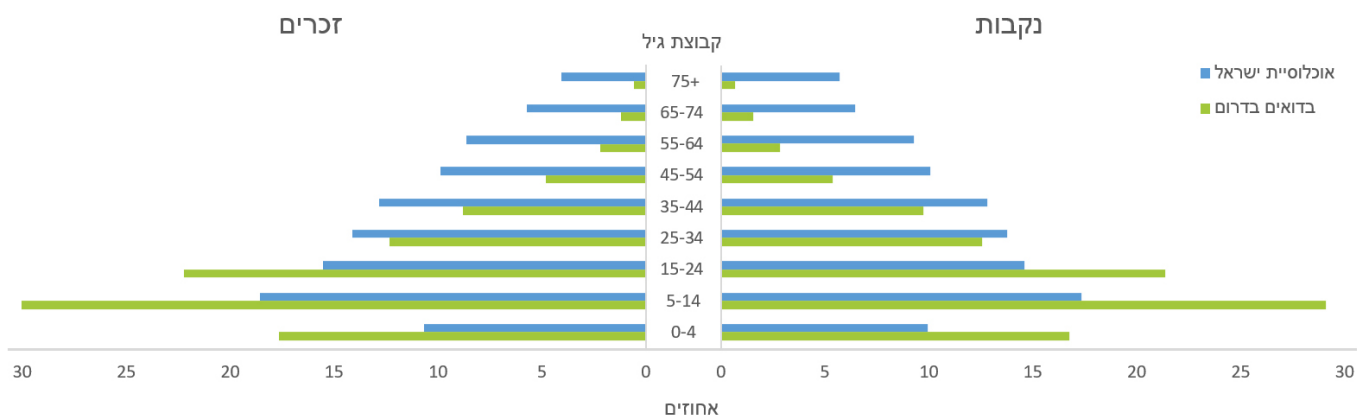
מקור הנתונים: השנתון הסטטיסטי של הלמ"ס.

תדירות הפרסום: מדי שנה, בעיכוב של שנה.

הגדרה: התפלגות האוכלוסייה לפי גיל – אחוז התושבים בכל קבוצת גיל.

חשוב לשים לב: קבוצות הגיל 0-4 ו-75+ אינן של 10 שנות גיל.

תרשים 3: התפלגות האוכלוסייה לפי מין וגיל: בדואים בדרום* וכלל אוכלוסיית ישראל, 2015 (באחוזים)

מקור: למ"ס, בעיבוד מכון ברוקדייל.
* על פי האוכלוסייה המוסלמית במחוז הדרום

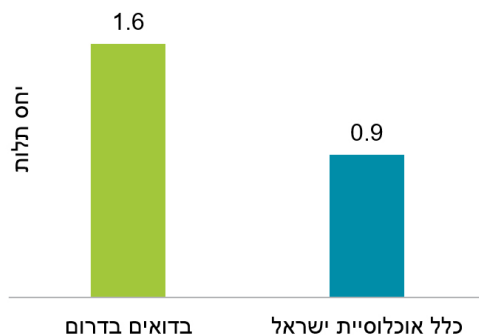
1.4 יחס תלות

מקור הנתונים: למ"ס.

תדירות הפרסום: מדי שנה, בעיכוב של שנה.

הגדרה: יחס תלות – מספר האנשים גילאי התלות (בני 0-19 ו-65+) חלקי מספר האנשים בגיל העבודה (בני 20-64).

תרשים 4: יחס התלות: בדואים בדרום* וכלל אוכלוסיית ישראל, 2015

מקור: למ"ס, בעיבוד מכון ברוקדייל.
* על פי האוכלוסייה המוסלמית במחוז הדרום

2. בריאות

2.1 תוחלת חיים בלידה

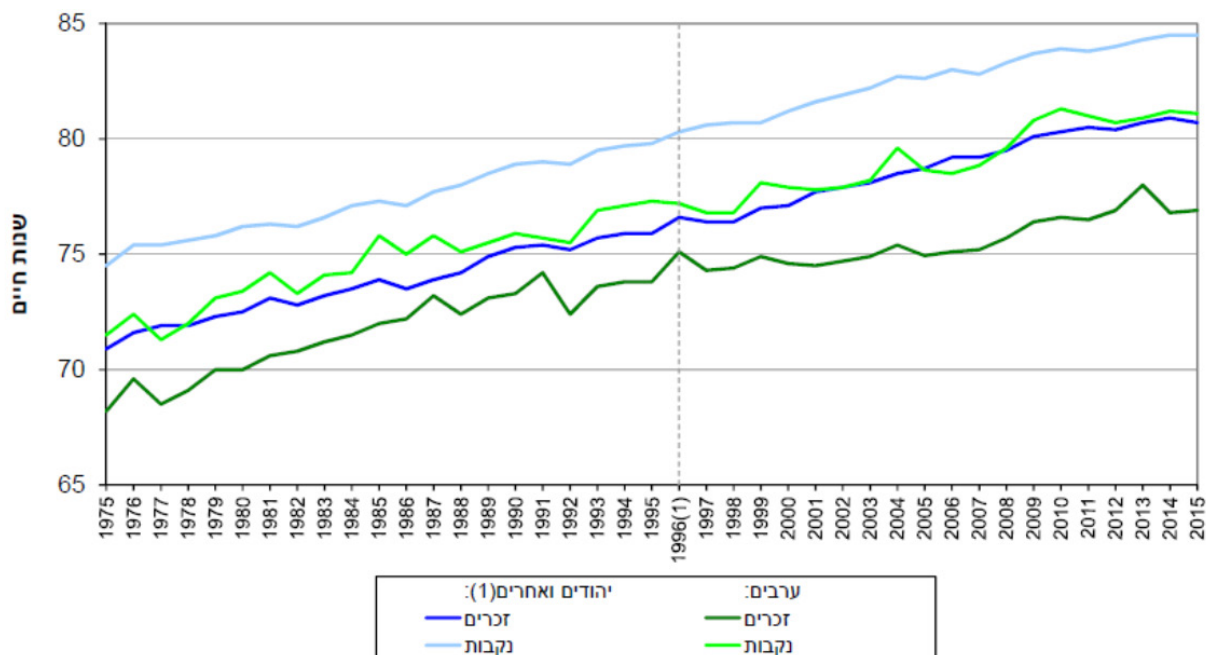
מקור הנתונים: למ"ס.

תדירות הפרסום: מדי שנה, בעיכוב של שנה.

הגדרה: תוחלת חיים בלידה – מספר השנים הממוצע אשר אדם צפוי לחיות מיום לידתו, בהנחה ששיעורי התמותה הקיימים בתקופת ההתייחסות יישארו קבועים לאורך חייו.

חשוב לשים לב: אין בידינו נתונים מפורטים על בדואים בנגב אלא על כלל האוכלוסייה הערבית בלבד. תוחלת החיים מושפעת מסביבת המגורים ומהרמה החברתית-כלכלית, ולכן יש לצפות כי תוחלת החיים בחברה הבדואית תהיה נמוכה מתוחלת החיים בכלל האוכלוסייה הערבית.

תרשים 5: תוחלת חיים בלידה לפי מין וקבוצות אוכלוסייה, 1975-2015 (בשנות חיים)

(1) משנת 1996 - לפי הגדרה חדשה של קבוצת אוכלוסייה. הנתונים עבור יהודים ואחרים דומים לנתונים עבור יהודים.

מקור: למ"ס, על פי נתוני רשות האוכלוסין וההגירה, מרשם האוכלוסין.

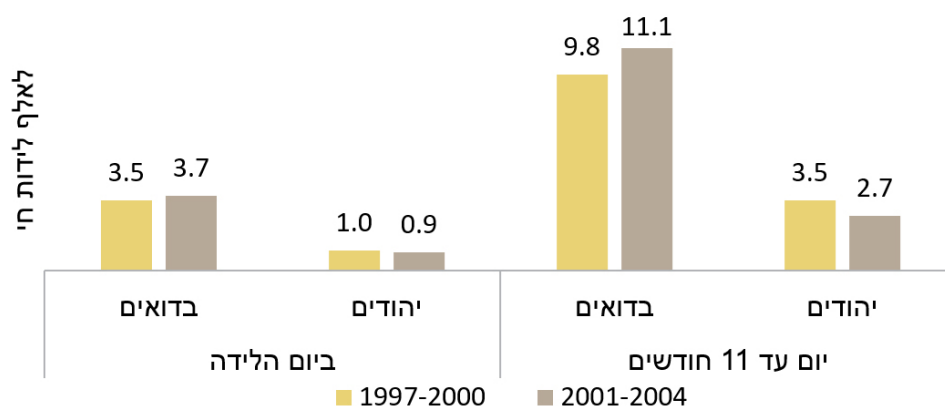
2.2 שיעור תמותת תינוקות

מקור הנתונים: למ"ס ומשרד הבריאות (פרסום משותף).

תדירות הפרסום: לא סדיר.

הגדרה: שיעור תמותת תינוקות – כלל התינוקות שנולדו חיים במשך השנה ונפטרו טרם הגיעם לגיל יום או שנה, מתוך כלל לידות החי באותה שנה.

תרשים 6: שיעור תמותת תינוקות ל-1,000 לידות חי: ביום הלידה ומגיל יום עד גיל 11 חודשים, בדואים בדרום* ויהודים, 2000-1997, 2001-2004

מקור הנתונים: למ"ס ומשרד הבריאות, בעיבוד מכון ברוקדייל.
* על פי האוכלוסייה המוסלמית במחוז הדרום

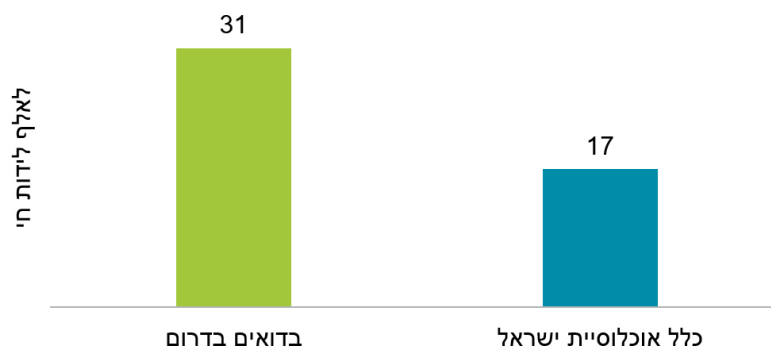
2.3 שיעור יילודים עם מומים מולדים

מקור הנתונים: למ"ס ומשרד הבריאות (פרסום משותף).

תדירות הפרסום: לא סדיר.

הגדרה: מום מולד – מום המתגלה בימים הראשונים שלאחר לידת חי. קיימת חובת דיווח על מומים מולדים, לפי רשימת המחלות של משרד הבריאות.

תרשים 7: שיעור יילודים עם מומים מולדים ל-1,000 לידות חי: בדואים בדרום* וכלל אוכלוסיית ישראל, ממוצע 2005-2009

מקור: למ"ס ומשרד הבריאות, בעיבוד מכון ברוקדייל.
* בדואים בדרום לפי ממוצע פשוט של היישובים: רהט, ערערה-בנגב, תל שבע, כסיפה וחורה.

3. תעסוקה ושכר

הגדרות:

- **מועסק** – אדם שעבד לפחות שעה אחת בשבוע לפני שנדגם בסקר כוח אדם.
- **בלתי מועסק (מובטל)** – אדם שאינו עובד אבל מחפש עבודה באופן פעיל וזמין לעבודה.
- **כוח העבודה** – המועסקים והבלתי מועסקים (מובטלים).
- **מחוץ לכוח העבודה** – אנשים שלא עובדים ולא מחפשים עבודה באופן פעיל.

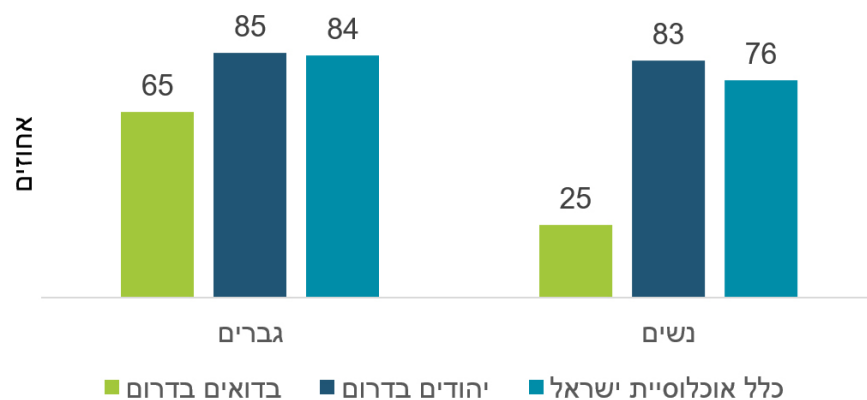
3.1 שיעור התעסוקה

מקור הנתונים: סקר כוח אדם, למ"ס. כולל רק ישובים מוכרים.

תדירות הפרסום: חודשית, בעיכוב של חודש. עבור המגזר הבדואי יש צורך בעיבוד מיוחד.

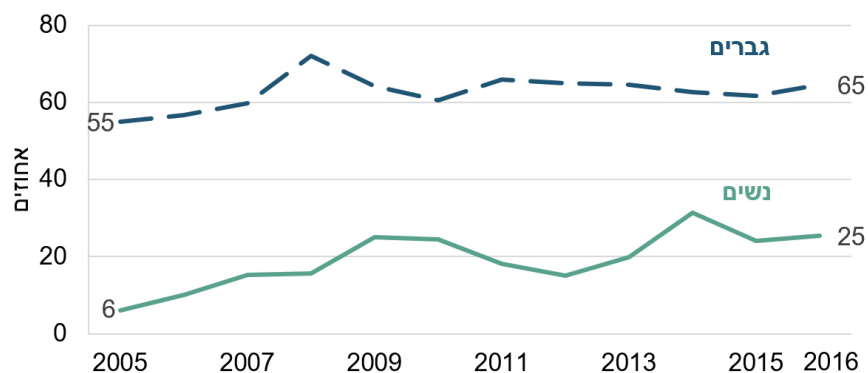
הגדרה: שיעור התעסוקה – מספר המועסקים חלקי כלל האוכלוסייה בגילים הרלוונטיים.

תרשים 8: שיעור התעסוקה: בדואים בדרום, יהודים בדרום וכלל אוכלוסיית ישראל, בגילים 25-54, 2016 (באחוזים)

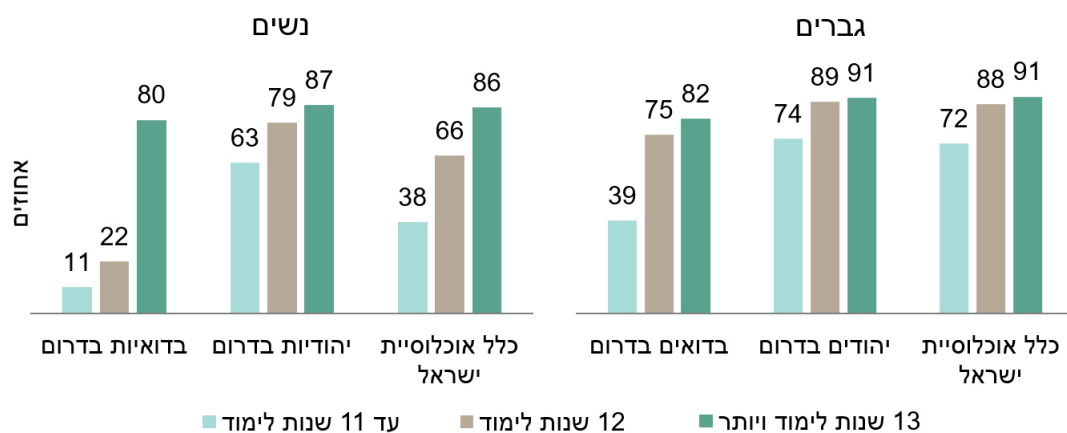
מקור: סקר כוח אדם 2016, למ"ס, בעיבוד מכון ברוקדייל.

תרשים 9: שיעור התעסוקה לפי מין: בדואים בדרום, בגילים 25-54, 2005-2016 (באחוזים)

מקור: סקר כוח אדם, למ"ס, בעיבוד מכון ברוקדייל.

תרשים 10: שיעור התעסוקה לפי שנות לימוד*: בדואים בדרום, יהודים בדרום וכלל אוכלוסיית ישראל, בגילים 25-54, 2016 (באחוזים)

* מעל 12 שנות לימוד בעבור לימודים במוסדות על-תיכוניים ואקדמיים.
מקור: סקר כוח אדם 2016, למ"ס, בעיבוד מכון ברוקדייל.

3.2 שיעור הבלתי מועסקים (אבטלה)

מקור הנתונים: סקר כוח אדם, למ"ס. כולל רק יישובים מוכרים.

תדירות הפרסום: חודשית, בעיכוב של חודש. עבור המגזר הבדואי יש צורך בעיבוד מיוחד.

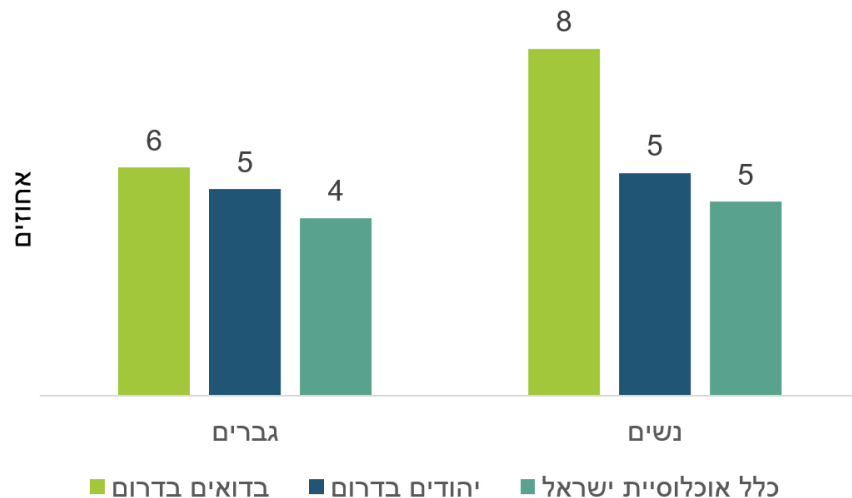
הגדרה: בלתי מועסק (מובטל) – מי שלא עבד וחיפש עבודה באופן פעיל בשבוע לפני שנפקד בסקר.

$$\text{שיעור האבטלה} = \frac{\text{מובטלים}}{\text{מועסקים} + \text{מובטלים (כוח העבודה)}}$$

חשוב לשים לב:

- החישוב אינו כולל אנשים שלא עובדים ולא מחפשים עבודה (מחוץ לכוח העבודה) לכן חשוב לבחון גם את שיעור התעסוקה.
- מכיוון שבסקר כוח אדם, בחלק מהשנים, יש מעט תצפיות על בדואים בדרום, לא ניתן להציג את שיעור האבטלה לכל השנים ונדרש חישוב דו-שנתי.

תרשים 11: שיעור האבטלה: בדואים בדרום, יהודים בדרום וכלל אוכלוסיית ישראל, בגילים 25-54, 2016-2015 (באחוזים)

מקור: סקרי כוח אדם, למ"ס, בעיבוד מכון ברוקדייל.

3.3 שכר שכירים

מקור הנתונים: המוסד לביטוח לאומי. כולל ישובים לא מוכרים.

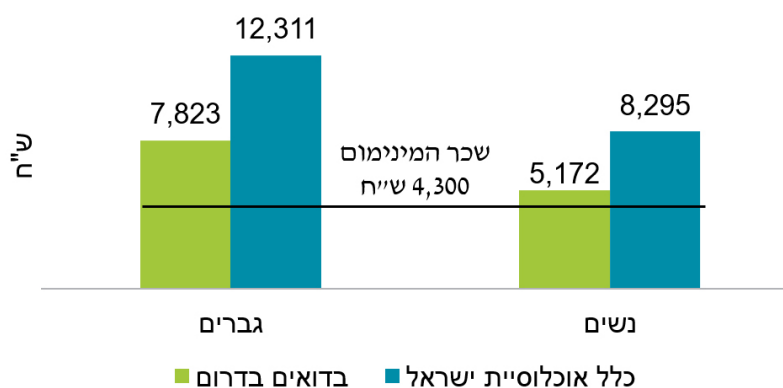
תדירות הפרסום: שנתית, בעיכוב של שנתיים.

הגדרות:

- **שכיר** – מי שעבד לפחות חודש בשנה במסגרת יחסי עובד מעביד, על פי הרישום במס הכנסה. כולל שכירים שהיו במשך השנה גם עצמאים. ללא עובדים זרים.
- **שכר** – שכר ברוטו לחודש ששולם לעובד השכיר, לפני ניכויים למס הכנסה וניכויים אחרים.
- **שכר חודשי ממוצע של שכיר במשך השנה** – סכומי השכר ברוטו ששולמו לשכירים במשך השנה מחולקים ב-12 חודשי עבודה אפשריים של השנה ובמספר השכירים. הנתונים מתייחסים לשכר שקיבל העובד מכל המשרות שבהן עבד במשך השנה.

חשוב לשים לב: בחינת השכר החודשי הממוצע אינה מפרידה בין מועסקים במשרה חלקית למועסקים במשרה מלאה. ההערה חשובה במיוחד בכל הקשור לנשים, משום ששיעור הנשים המועסקות במשרה חלקית הוא גבוה. מכאן שייתכן כי השכר החודשי במשרה חלקית נמוך משכר המינימום החודשי, אך שווה לשכר המינימום או אף גבוה ממנו, אם מביאים בחשבון את היקף המשרה.

תרשים 12: שכר ממוצע לחודש עבודה בקרב שכירים במשך 2014, לפי מין: בדואים בדרום וכלל אוכלוסיית ישראל (בש"ח)

מקור: ביטוח לאומי, בעיבוד מכון ברוקדייל.
*שכר המינימום לחודש בשנת 2014.

4. חינוך והשכלה

4.1 נשירה ממערכת החינוך

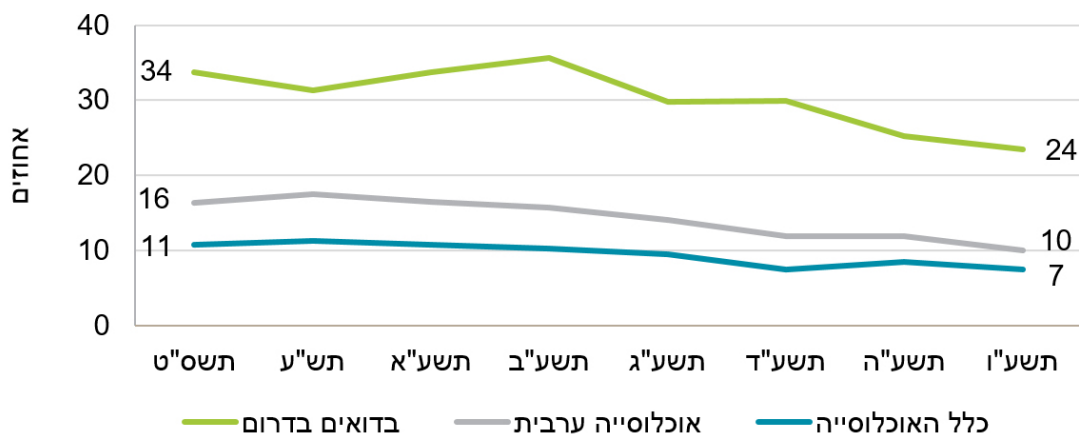
מקור הנתונים: מספרי התלמידים – ממשד החינוך וממשד העבודה, הרווחה והשירותים החברתיים (להלן משרד הרווחה); גודל השנתון – מהלמ"ס.

הגדרות: ישנם שני אופני חישוב אשר משמשים לצרכים שונים:

1. **שיעור הנשירה ביחס לשנתון של גילאי 17** – הנשירה המצטברת לאורך השנים עד גיל 17. מקובל להשתמש במדד זה לבדיקת שינויים לאורך זמן בשיעורי הנשירה בקרב שנתונים של בני 17. המדד מחושב לפי מספר בני ה-17 שאינם לומדים מתוך כלל אוכלוסיית בני ה-17.
2. **שיעור הנשירה לפי קוהורט** – הקוהורט הוא סך התלמידים שהתחילו את לימודיהם בכיתה ובשנה מסוימת, למשל, תלמידים שהחלו את לימודיהם בכיתה ז' בשנת 2010. שיעור הנשירה מחושב לכל שנה לאורך זמן בעבור קוהורט מסוים ומאפשר מעקב וזיהוי של נקודות זמן שבהן חל גידול משמעותי בהיקף הנשירה באותו קוהורט.

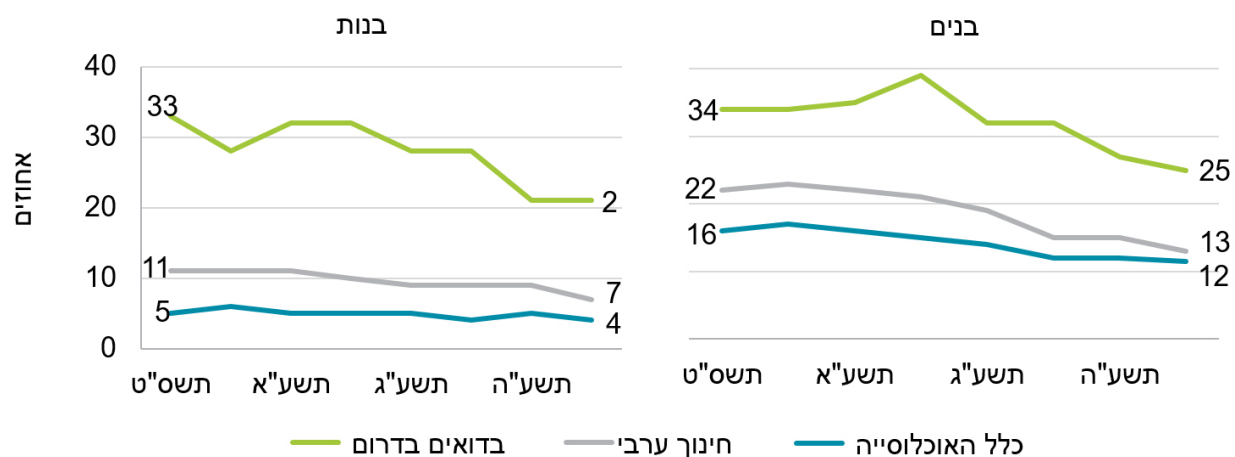
חשוב לשים לב: הנתונים המוצגים כאן כוללים יחד את התלמידים הלומדים בבתי הספר שבפיקוח משרד החינוך ובתי הספר שבפיקוח משרד הרווחה. בשנת הלימודים תשע"ו למדו בבתי הספר של משרד הרווחה 280 תלמידים בדואים בכיתה י"ב.

תרשים 13: שיעור הנושרים בשנתון גיל 17: בדואים בדרום, ערבים וכלל אוכלוסיית ישראל, תשס"ט-תשע"ו (באחוזים)

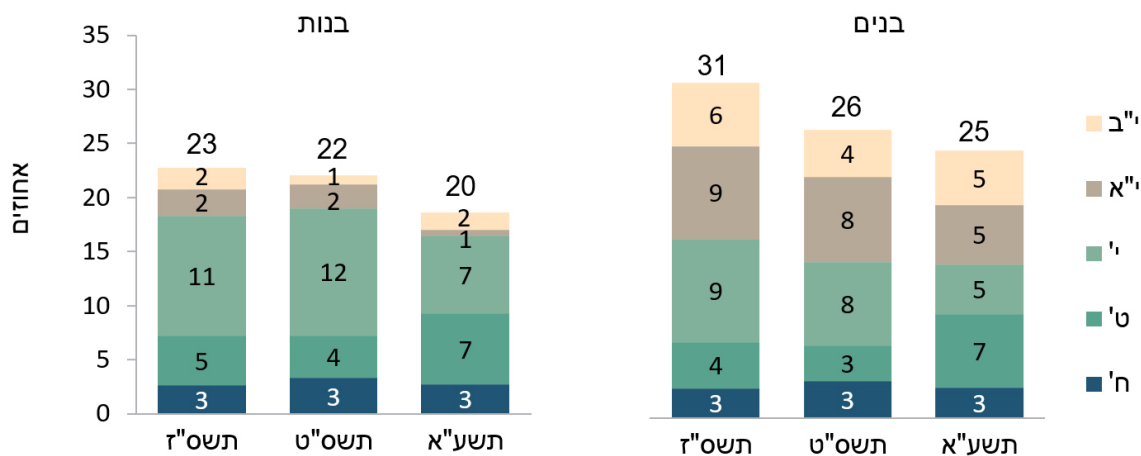
מקור: עיבוד מכון ברוקדייל לנתוני משרד החינוך, משרד הרווחה ונתוני הלמ"ס.

תרשים 14: שיעור הנושרים בשנתון גיל 17: בנים לעומת בנות, תשס"ט-תשע"ו (באחוזים)

מקור: עיבוד מכון ברוקדייל לנתוני משרד החינוך, משרד הרווחה ונתוני הלמ"ס.

תרשים 15: שיעור נשירה מצטבר מכיתה ז' עד כיתה י"ב: בדואים בדרום, קוהורט תלמידי כיתה ז' בשנים תשס"ז, תשס"ט ו-תשע"א (בנקודות אחוז)

מקור: עיבוד מכון ברוקדייל לנתוני משרד החינוך, משרד הרווחה ונתוני הלמ"ס.

חשוב לשים לב: כל מקטע בתרשים 15 מייצג את שיעור התלמידים בקוהורט שלא המשיכו ללמוד במעבר לכיתה המתאימה. כך למשל, לאורך השנים כ-3% מכל קוהורט נשרו במעבר מכיתה ז' לכיתה ח' (בנים ובנות).

4.2 מבחני המיצ"ב

מקור הנתונים: משרד החינוך - הרשות הארצית למדידה והערכה בחינוך (להלן: ראמ"ה).

תדירות הפרסום: שנתית, בעיכוב של חצי שנה אחרי סיום שנת הלימודים.

הגדרות והסברים: בכל שנה ראמ"ה עורכת מבחנים ארציים, ועל פי תוצאותיהם היא מפרסמת את מדדי היעילות והצמיחה הבית-ספרית (מיצ"ב). מבחני ההישגים נערכים בכל בית ספר אחת לשלוש שנים, כך שבכל שנה נערכים המבחנים בכשליש מבתי הספר בארץ, ובתי ספר אלו מהווים מדגם מייצג של כלל בתי הספר. בשנים שלא נערך מבחן מיצ"ב בבית ספר מסוים – המבחנים בכל המקצועות נשלחים לבית ספר זה לצורך העברה במתכונת פנימית (מיצ"ב פנימי).¹

המיצ"ב מורכב משני חלקים:

א. מבחני הישגים עיוניים לתלמידים כדי לבחון באיזו מידה עומדים תלמידי בית הספר היסודי ותלמידי חטיבת הביניים ברמת הדרישות המצופה, על פי תוכנית הלימודים בארבעת מקצועות הליבה: שפת-אם (עברית או ערבית), מתמטיקה, אנגלית ומדע וטכנולוגיה. המבחנים מועברים בכיתות ה' ו-ח', למעט המבחנים במקצוע מדע וטכנולוגיה. המבחן במקצוע זה נערך בכיתות ח' בלבד.

ב. סקרי אקלים וסביבה פדגוגית – למנהלים, למורים ולתלמידים.

כדי לאפשר השוואה רב-שנתית של ציוני המיצ"ב, ראמ"ה מפעילה מערך כיול סטטיסטי של ציוני המבחנים, המתרגם את הציון הגולמי בכל שנה בכל תחום דעת ובכל דרגת כיתה (ה' או ח') לסולם מיצ"ב רב-שנתי, בדומה לציון בחינת הכניסה הפסיכומטרית לאוניברסיטאות. הסולם נועד לאפשר השוואה תקפה של הישגים במבחני המיצ"ב לאורך השנים, באותם המקצוע ודרגת הכיתה. סולם המיצ"ב הרב-שנתי נקבע כך שבשנת הבסיס, תשס"ח, הציון הממוצע של כל תחום דעת, בכל דרגת כיתה, היה 500, וסטיית התקן הייתה 100. הציונים בכל שנה מכוילים ומדווחים במונחי סולם רב-שנתי זה.²

¹ בשל שיעורי ההשתתפות הנמוכים במבחנים לכיתות ח' בשנת תשס"ז (עקב שביתות ועיצומים מצד ארגון המורים העל-יסודיים) שנה זו לא נכללת בהשוואה הרב-שנתית בשכבת גיל זו. בשנת תשע"ד לא התקיימו מבחני מיצ"ב חיצוניים.

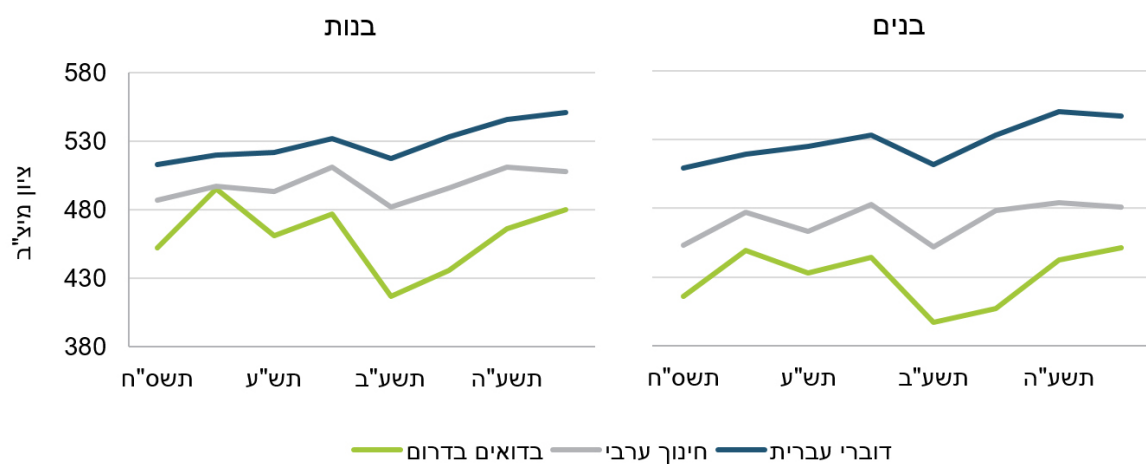
² מתוך: הרשות הארצית למדידה והערכה בחינוך, 2016, **מדדי יעילות וצמיחה בית-ספרית תשע"ו**, משרד החינוך, ירושלים.

תרשים 16: הישגים במבחני המיצ"ב במתמטיקה לכיתות ה' ו-ח': המגזר הבדואי בדרום – דוברי הערבית ודוברי העברית, בסולם רב-שנתי, תשס"ז-תשע"ו

תרשים 16.1: מתמטיקה לכיתות ה'

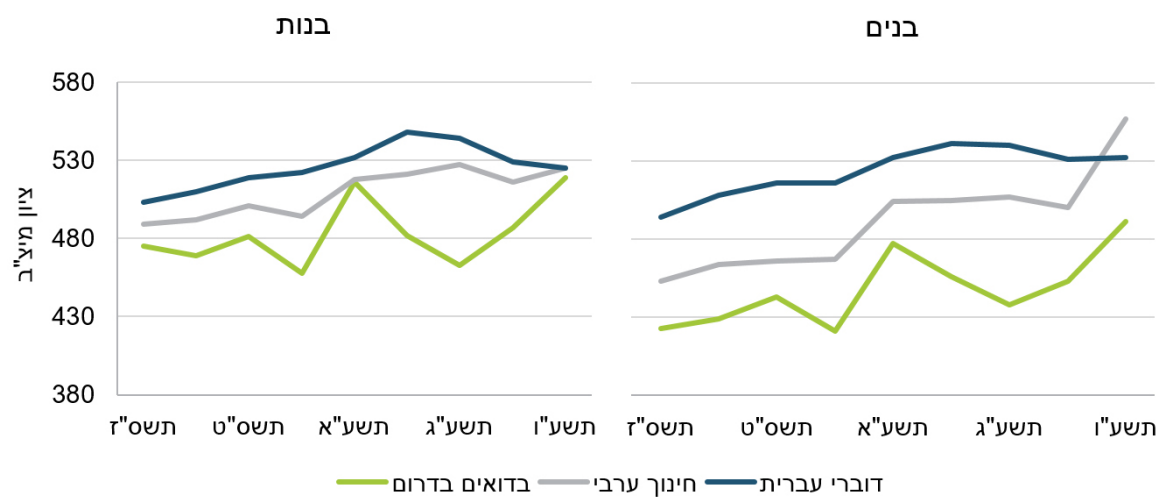

תרשים 16.2: מתמטיקה לכיתות ח'

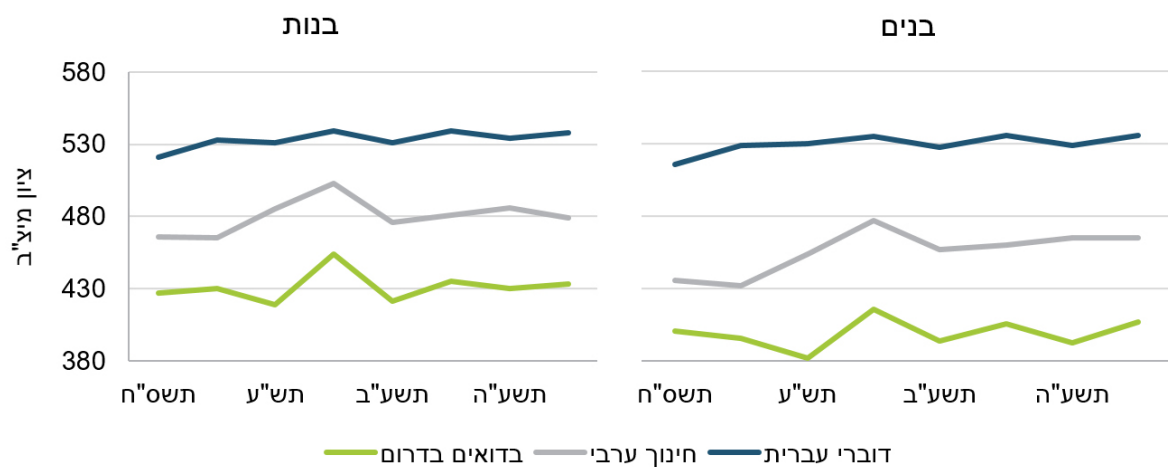

תרשים 17: הישגים במבחני המיצ"ב באנגלית לכיתות ה' ו-ח': המגזר הבדואי בדרום – דוברי הערבית ודוברי העברית, בסולם רב-שנתי, תשס"ז-תשע"ו

תרשים 17.1: אנגלית לכיתות ה'

תרשים 17.2: אנגלית לכיתות ח'

מקור: ראמ"ה, משרד החינוך, בעיבוד מכון ברוקדייל.

לוח 1 להלן מציג איך על פי ראמ"ה יש לפרש את השינוי השנתי בציונים :

לוח 1

אינו משמעותי	קל	מתון	ניכר	גדול	גדול מאוד
שינוי שנתי בנקודות	5-0	10-6	15-11	20-16	30-21
	31 ויותר				

בלוח 2 להלן מוצג הפער (בנקודות) בין הישגי דוברי העברית להישגי הבדואים בדרום לפי מין, בכיתות ה' ו-ח', בשנת הלימודים תשע"ו :

לוח 2

מתמטיקה		אנגלית	
בנים	בנות	בנים	בנות
66	17	41	6
96	71	129	105

באדום ובספרות מודגשות – פער ניכר עד גדול מאוד

בלוח 3 להלן מוצג הפער (בנקודות) בין הישגי הבנות להישגי הבנים במתמטיקה ובאנגלית, בקרב הבדואים בדרום, בכיתות ה' ו-ח', בשנת הלימודים תשע"ו :

לוח 3

מתמטיקה		אנגלית	
בנים	בנות	בנים	בנות
26	28		
29	26		

באדום ובספרות מודגשות – פער ניכר עד גדול מאוד

4.3 זכאות לבגרות

מקור הנתונים: זכאים לבגרות ומספר תלמידי י"ב – משרד החינוך; גודל השנתון – למ"ס.

תדירות הפרסום: שנתית, בעיכוב של חצי שנה אחרי סיום שנת הלימודים.

הגדרות: מקובל להתייחס לשתי רמות של תעודת בגרות:

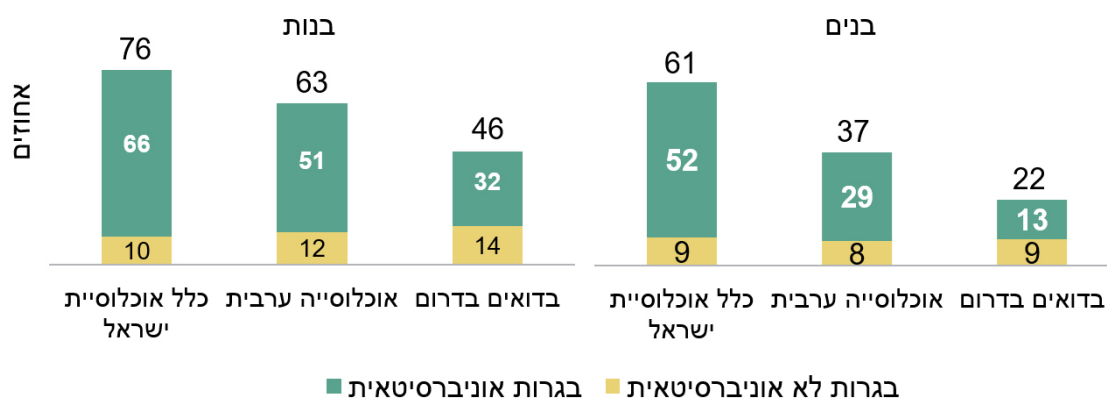
- בגרות כללית:** מחייבת 21 יחידות לימוד, 17 מתוכן במקצועות חובה – מתמטיקה, אנגלית, לשון ערבית³ ולשון עברית (כולל תנ"ך וספרות) ברמת 3 יחידות; היסטוריה ואזרחות ברמת 2 יחידות; אסלאם ברמת יחידה אחת. השאר – בחירה מתוך רשימת מקצועות ברמת 2 יחידות לפחות.
- בגרות המאפשרת קבלה לאוניברסיטה:** מחייבת לפחות 4 יחידות באנגלית ומקצוע אחד ברמת 5 יחידות. מלבד אלו, עמידה בבחינות בהיקף של 14 יחידות – 7 מהן במקצועות טכנולוגיים ו-7 במקצועות עיוניים – מקנה תעודה טכנולוגית ומאפשרת המשך לימודים במסלול טכנאים והנדסאים.

אופן החישוב:

- מדד 1 - שיעור זכאים מהשנתון** – שיעור הזכאים לתעודת בגרות (מכל סוג) מתוך השנתון של גילאי 17 (עד 18, לא כולל 18)
- מדד 2 - שיעור זכאים מהלומדים** – שיעור הזכאים לתעודת בגרות (מכל סוג) מתוך תלמידי י"ב בשנה מסוימת.

חשוב לשים לב: מדד 2 תמיד יהיה גבוה יותר ממדד 1, כיוון שהמכנה של מדד 1 (כל השנתון) כולל גם את בני הנוער שנשרו ממערכת החינוך במשך השנים וכלל לא הגיעו לכיתה י"ב.

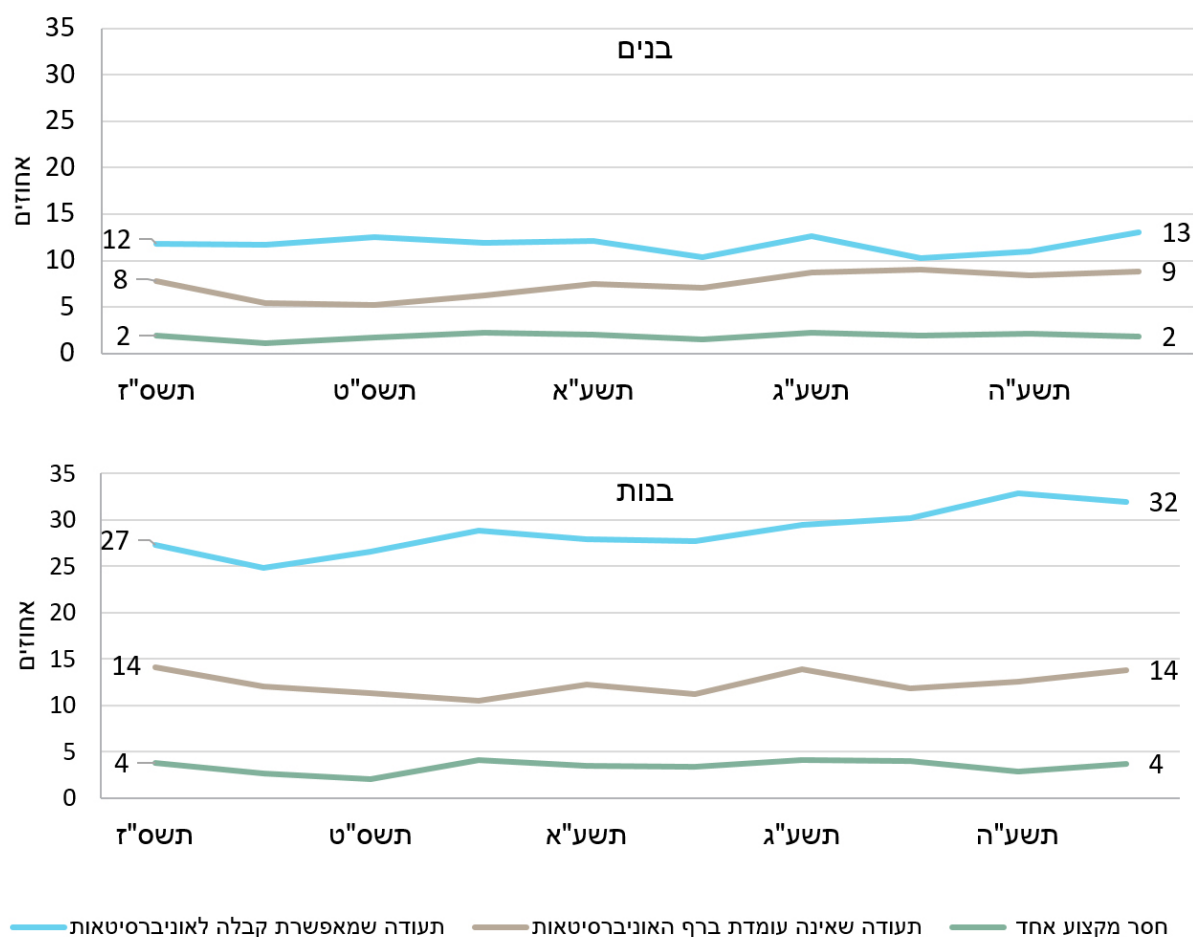
תרשים 18: התפלגות שנתון בני 17 בשנת תשע"ו לפי זכאות לבגרות: בדואים בדרום, המגזר הערבי* וכלל אוכלוסיית ישראל (באחוזים)**

*ללא בדואים ודרוזים **ללא חרדים ובדואים
מקור: משרד החינוך, בעיבוד מכון ברוקדייל.

³ לדוברי שפת אם ערבית.

תרשים 19: שיעור שנתון בני 17 חסרי מקצוע אחד לבגרות, בעלי בגרות שאינה אוניברסיטאית ובעלי בגרות אוניברסיטאית: בדואים בדרום, תשס"ז-תשע"ו (באחוזים)

מקור: משרד החינוך בעיבוד מכון ברוקדייל

4.4 שיעור הניגשים לבגרות במתמטיקה ובאנגלית

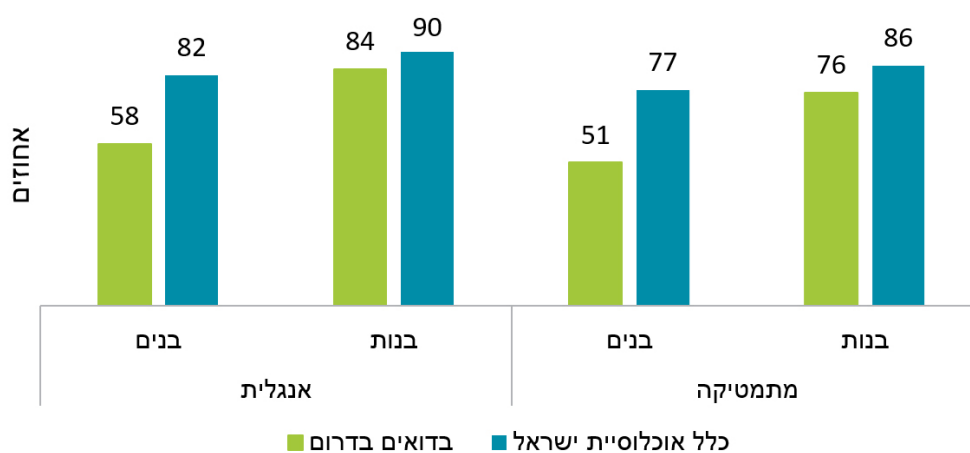
מקור הנתונים: משרד החינוך.

תדירות הפרסום: שנתית, בעיכוב של חצי שנה אחרי סיום שנת הלימודים.

הגדרות: שיעור הניגשים לבגרות במתמטיקה ובאנגלית – מספר הניגשים מתוך תלמידי י"ב.

חשוב לשים לב: מדד זה מתייחס לניגשים, ולא לזכאים לבגרות.

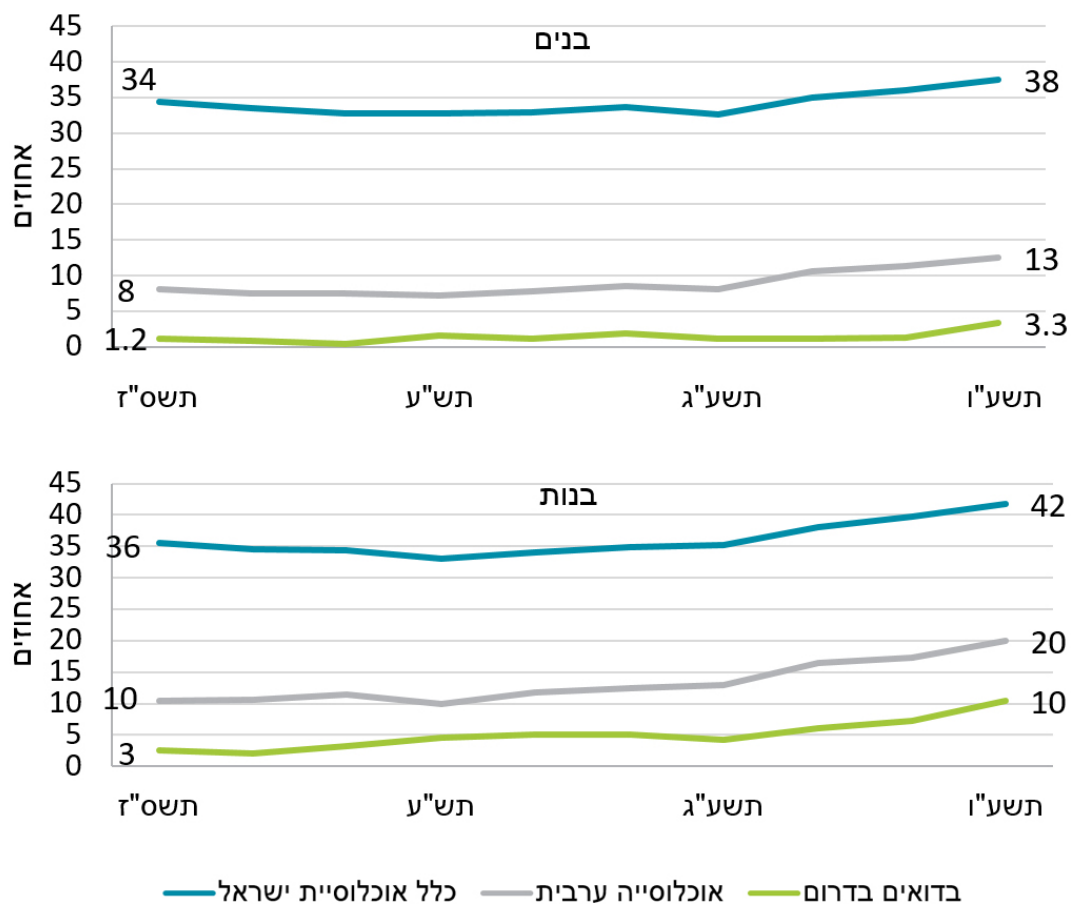
תרשים 20: שיעור הניגשים לבגרות באנגלית ובמתמטיקה ברמת 3 יחידות לימוד ויותר, בקרב תלמידי י"ב, בשנת תשע"ו: בדואים בדרום וכלל אוכלוסיית ישראל* (באחוזים)

* ללא חרדים ובדואים

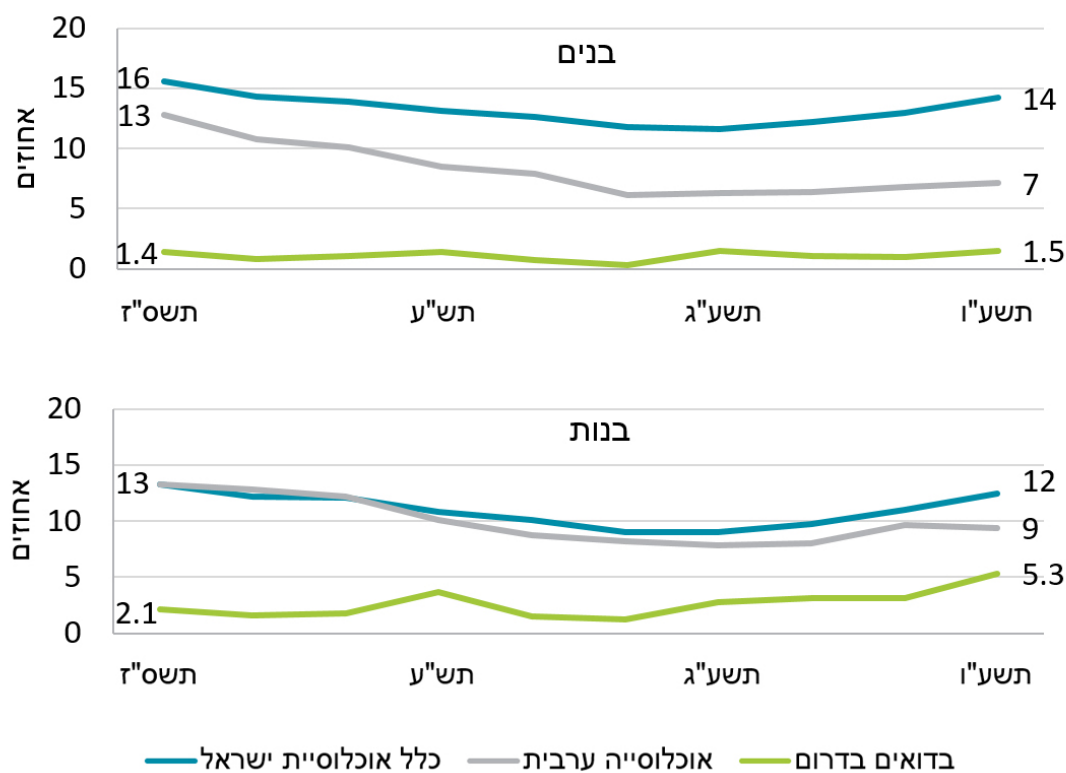
מקור: משרד החינוך, בעיבוד מכון ברוקדייל.

תרשים 21: שיעור הניגשים לבגרות באנגלית ברמת 5 יחידות לימוד בקרב תלמידי י"ב, לפי מין: בדואים בדרום, האוכלוסייה הערבית* וכלל אוכלוסיית ישראל**, תשס"ז-תשע"ו (באחוזים)

*ללא בדואים ודרוזים, **ללא חרדים ובדואים
מקור: משרד החינוך, בעיבוד מכון ברוקדייל.

תרשים 22: שיעור הניגשים לבגרות במתמטיקה ברמת 5 יחידות לימוד בקרב תלמידי י"ב, לפי מין: בדואים בדרום, האוכלוסייה הערבית* וכלל אוכלוסיית ישראל**, תשס"ז-תשע"ו (באחוזים)

*ללא בדואים ודרוזים, **ללא חרדים ובדואים
מקור: משרד החינוך, בעיבוד מכון ברוקדייל.

4.5 שיעור בעלי השכלה אקדמית

מקור הנתונים: למ"ס: נתוני המדד החברתי-כלכלי.

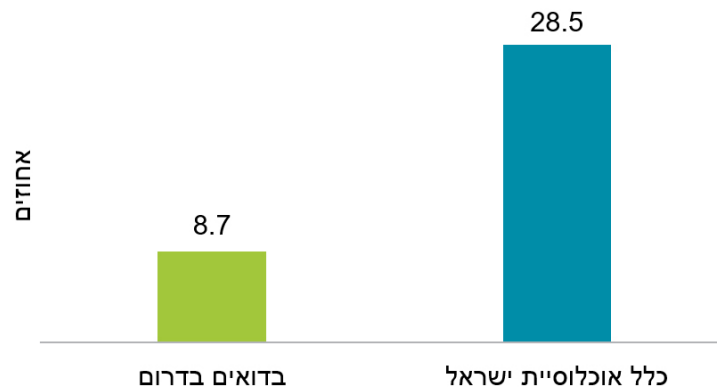
תדירות הפרסום: מדי שנתיים-שלוש, בעיכוב של שנתיים וחצי.

הגדרה: שיעור בעלי השכלה אקדמית – מספר בעלי התואר בני 25-54 חלקי כלל האוכלוסייה בני 25-54.

חשוב לשים לב לקבוצת הגיל שביחס אליה מחושב הנתון, משום שבישראל ככל שהאוכלוסייה צעירה יותר היא משכילה יותר; ובנוסף, יש הבדל בגיל הלומדים בין מגזרים שונים עקב השירות הצבאי.

נתוני הלמ"ס כוללים רק תארים שנרכשו במוסדות מוכרים בארץ ותארים שנרכשו בחו"ל (כולל ברשות הפלסטינית) אשר הוגשה עבורם בקשה ומשרד החינוך הכיר בהם.⁴

תרשים 23: שיעור בעלי תואר אקדמי בגילים 25-54: בדואים בדרום וכלל אוכלוסיית ישראל, 2013 (באחוזים)

מקור: למ"ס, נתוני המדד החברתי-כלכלי 2013, בעיבוד מכון ברוקדייל.

⁴ מדי שנה פונים לאגף להערכת תארים אקדמיים מחו"ל במשרד החינוך בוגרי תארים בחו"ל כדי לקבל הכרה בתואר שלהם. ללא הכרה זו הם אינם יכולים לגשת למכרזים של שירות המדינה הדורשים תואר מוכר ואינם יכולים לעבוד במקצועות הדורשים הכרה, כגון הוראה ומקצועות הבריאות.

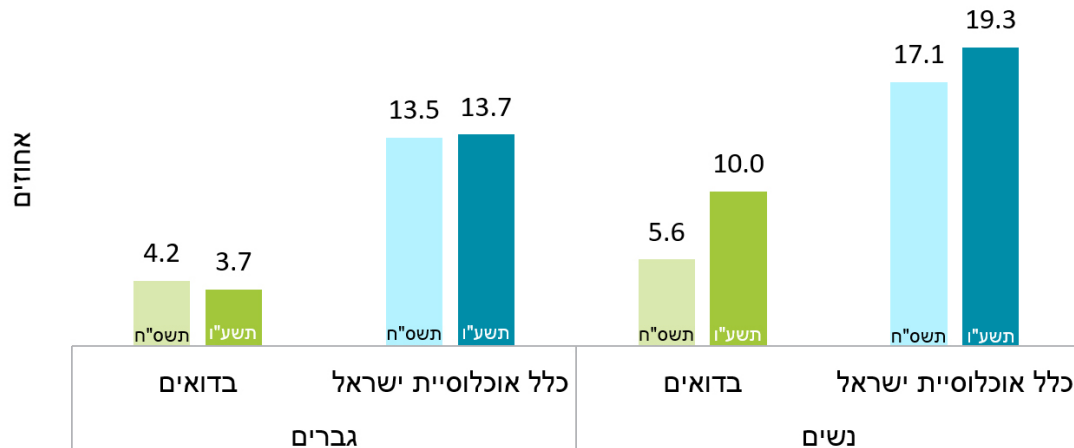
4.6 יחס הלומדים במוסדות להשכלה גבוהה

מקור הנתונים: למ"ס.

הגדרה: יחס הלומדים במוסדות להשכלה גבוהה – מספר הסטודנטים לתואר ראשון (בכל גיל) חלקי האוכלוסייה בגיל 20-29.

חשוב לשים לב: הנתונים לא כוללים תלמידים ברשות הפלסטינית ובחול"ל. בעשור האחרון מספר הסטודנטים הבדואים הגברים עלה, אך הגידול באוכלוסייה היה גדול מהגידול במספר הסטודנטים ולכן אחוז הסטודנטים הגברים ירד.

תרשים 24: יחס הלומדים לתואר ראשון מבני 20-29, לפי מין: בדואים בדרום* וכלל אוכלוסיית ישראל, תשס"ח, תשע"ו (באחוזים)

מקור: למ"ס, בעיבוד מכון ברוקדייל.
* על פי האוכלוסייה המוסלמית במחוז הדרום

5. רשויות

הגדרות

■ נכסים –

- מגורים – מבנה המיועד לשמש למגורים או משמש בפועל למגורים, כולל: מבני עזר, בתי אבות, צריפים ופחונים ומחסנים ביתיים.
- משרדים ושירותי מסחר – חנויות ועסקים, פרט לבנקים, כולל מוסדות בריאות, תרבות וחינוך.
- תעשייה ומלאכה – מבנים לתעשייה, מפעלי בנייה, בתי תוכנה, בתי מלאכה, מחסנים, חדרי פיקוח ובקרה, מוסכים, מחצבות, מסגרות, נגרות ומתפרות.
- **חיוב ארנונה** – הסכום שהרשות תובעת לתשלום.
- **גביית ארנונה** – התקבולים בגין ארנונה שהתקבלו בפועל, כולל תשלומים שהתקבלו בפיגור על חיובים משנים קודמות.

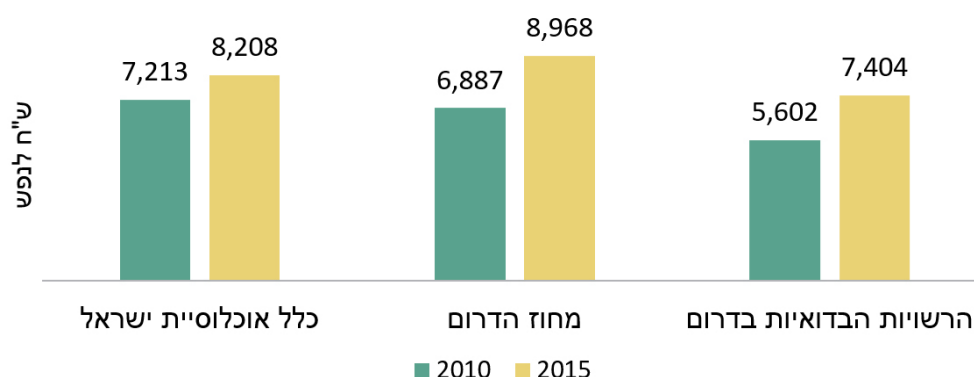
5.1 הוצאה לתושב

מקור הנתונים: קובץ רשויות - למ"ס; לא כולל יישובים לא מוכרים.

תדירות הפרסום: שנתית, בעיכוב של שנתיים.

הגדרה: הוצאה לתושב – סך ההוצאה השנתית הכוללת של הרשות חלקי מספר התושבים בסוף השנה.

תרשים 25: הוצאה כוללת של הרשות לתושב: הרשויות הבדואיות בדרום, מחוז הדרום (ללא הרשויות הבדואיות) וכלל אוכלוסיית ישראל, 2010, 2015 (ש"ח לנפש במחירי 2015)

מקור: עיבוד מכון ברוקדייל לנתוני קובץ הרשויות של הלמ"ס.

5.2 חיוב ארנונה למ"ר

מקור הנתונים: קובץ רשויות - למ"ס. לא כולל יישובים לא מוכרים.

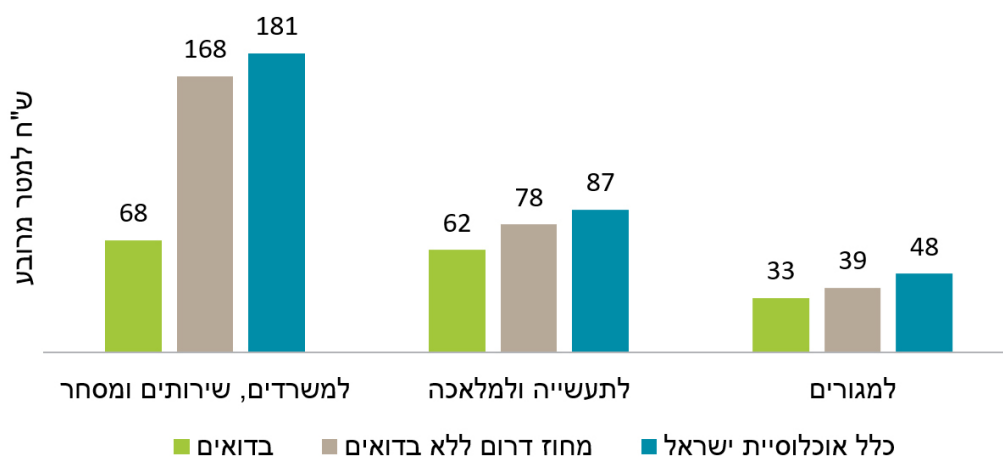
תדירות הפרסום: שנתית, בעיכוב של שנתיים.

הגדרה: ארנונה למטר מרובע – סך חיוב ארנונה חלקי השטח המחויב בארנונה.

חשוב לשים לב:

- ניתן להציג את הנתונים למ"ר או לנפש. שיעורי החיובים וההכנסות לנפש מפורטים בדוח התוכנית לקידום הצמיחה והפיתוח הכלכליים של האוכלוסייה הבדואית בנגב (החלטת הממשלה 3708): דוח מסכם, שער שלישי.
- יש הבדל בין חיוב לבין הכנסות (גבייה בפועל), (ראו 5.3 - שיעור גביית ארנונה)

תרשים 26: חיוב ארנונה למגורים, לעסקים ולתעשייה: הרשויות הבדואיות בדרום, מחוז דרום וכלל אוכלוסיית ישראל*, 2014 (ש"ח למטר מרובע בשנה)

מקור: קובץ רשויות, למ"ס, בעיבוד מכון ברוקדייל.

* ללא מועצות אזוריות. מחושב על פי סך הארנונה חלקי שטח המחויב בכלל היישובים.

5.3 שיעור גביית ארנונה

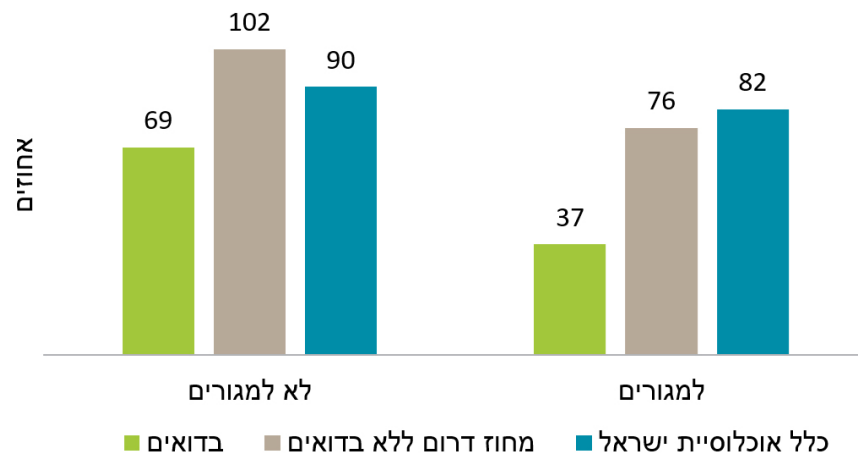
מקור הנתונים: קובץ רשויות - למ"ס. לא כולל יישובים לא מוכרים.

תדירות הפרסום: שנתית, בעיכוב של שנתיים.

הגדרה: שיעור גביית ארנונה – סך גביית הארנונה חלקי סך החיוב.

חשוב לשים לב: החיוב מתייחס לשנה הנוכחית בלבד, והגבייה כוללת תשלומים בפיגור על שנים קודמות, לכן שיעור הגבייה יכול להיות יותר ממאה אחוז.

תרשים 27: שיעור גביית ארנונה למגורים ולא למגורים: הרשויות הבדואיות בדרום, מחוז הדרום וכלל אוכלוסיית ישראל*, 2014 (באחוזים)

מקור: קובץ רשויות, למ"ס, בעיבוד מכון ברוקדייל.
* ללא מועצות אזוריות

5.4 שיעור שטחי תעשייה ומסחר

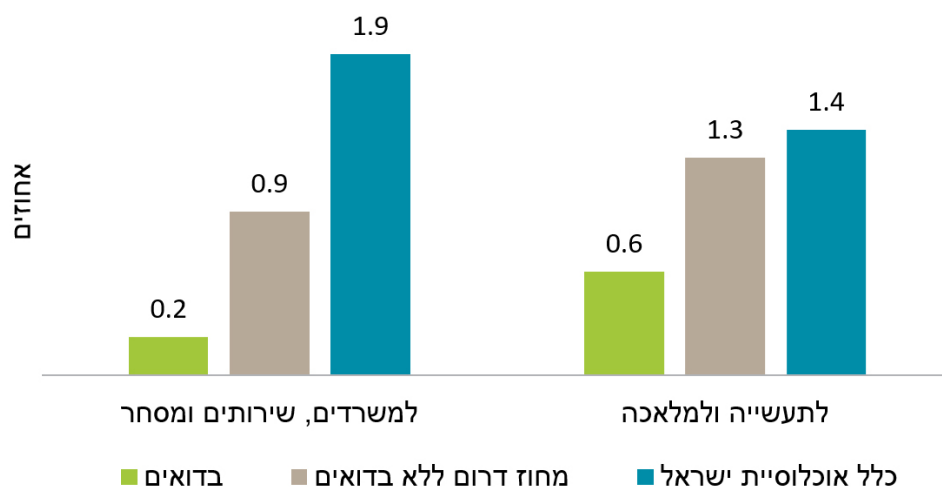
מקור הנתונים: קובץ רשויות – למ"ס. לא כולל יישובים לא מוכרים.

תדירות הפרסום: שנתית, בעיכוב של שלוש שנים.

הגדרה: שיעור שטחי תעשייה ומסחר – שטח בנוי חלקי סך שטח השיפוט של הרשות.

חשוב לשים לב: ניתן לחשב גם מ"ר לנפש ומ"ר לנפש בגיל העבודה.

תרשים 28: שיעור שטחי תעשייה ומסחר: הרשויות הבדואיות בדרום, מחוז הדרום וכלל אוכלוסיית ישראל*, 2013 (באחוזים)

מקור: קובץ רשויות, למ"ס, בעיבוד מכון ברוקדייל.
* ללא מועצות אזוריות

6. רווחה

6.1 הכנסה לנפש

מקור הנתונים: למ"ס – דירוג חברתי-כלכלי. כולל רק יישובים מוכרים.

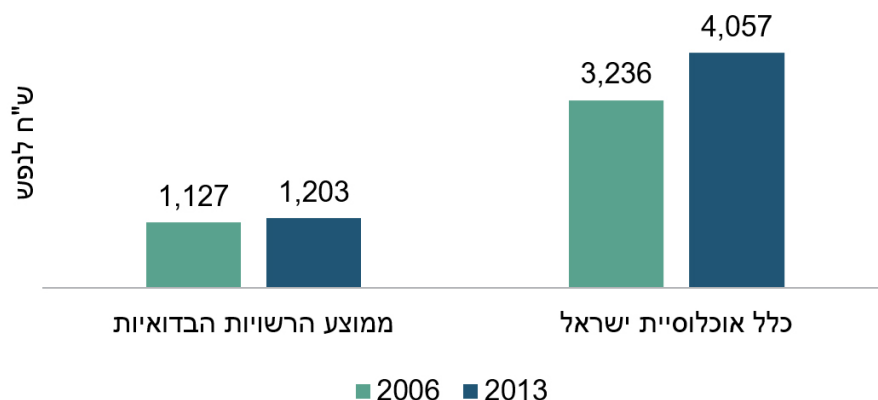
תדירות הפרסום: מדי כמה שנים, בעיכוב של שנתיים וחצי.

הגדרה: תחילה חושבה סך ההכנסה ביישוב על ידי סיכום שכר הברוטו ששולם לשכירים במשך השנה, ההכנסה ברוטו של העצמאים ביישוב וסך הגמלאות הניתנות על ידי המוסד לביטוח לאומי והבטחת הכנסה של משרד הדתות. סך ההכנסה שהתקבלה חולקה ב-12 חודשי עבודה ובמספר התושבים ברשות המקומית.

חשוב לשים לב:

- ההכנסה בשנת 2006 הותאמה למחירי 2013.
- בשנת 2008, ההכנסה לנפש אשר נכללה בדירוג החברתי-כלכלי תוקננה לפי נפש תקנית, ולכן לא ניתן להכניס שנה זו להשוואה.

תרשים 29: הכנסה לנפש: ממוצע הרשויות הבדואיות בדרום וכלל אוכלוסיית ישראל, 2006, 2013 (ש"ח לנפש, במחירי 2013)

מקור: למ"ס, בעיבוד מכון ברוקדייל.

6.2 שיעור מקבלי גמלת נכות כללית

מקור הנתונים: למ"ס – קובץ רשויות. כולל רק יישובים מוכרים.

תדירות הפרסום: מדי שנה, בעיכוב של שנתיים.

הגדרה: גמלת נכות כללית – קצבה המשולמת למבוטח אשר כתוצאה מליקוי גופני, שכלי או נפשי מתקיים בו אחד מאלה:

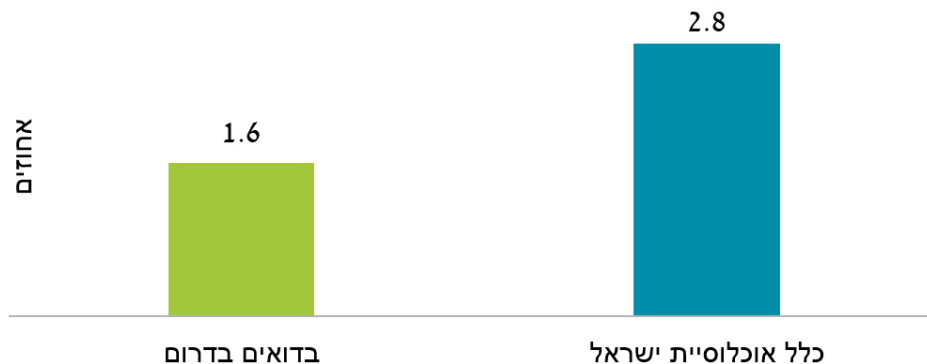
1. אין לו כושר להשתכר מעבודה או ממשלח יד או שכושרו להשתכר צומצם עקב הליקוי ב-50% או יותר.
2. אין לו הכנסה בפועל מעבודה או ממשלח יד או שהכנסתו אינה עולה על 45% או 60% מהשכר הממוצע, בהתאם לחומרת הליקוי.

עובדים זכאים לגמלת נכות עד שכר של 12,500 ש"ח בחודש.⁵ גובה הגמלה יורד בהדרגה עם העלייה בשכר מעבודה, כך שהשכר והקצבה יחד יהיו תמיד גבוהים מהקצבה בלבד.

שיעור מקבלי הגמלה הינו מספר מקבלי הגמלה חלקי כלל האוכלוסייה.

חשוב לשים לב: על פי הגדרות הביטוח הלאומי לא ניתן לקבל גם גמלת נכות וגם גמלת הבטחת הכנסה. ייתכן כי ישנם נכים הזכאים גם לגמלה להבטחת הכנסה ולכן הם אינם מגישים בקשה לקבלת גמלת נכות.

תרשים 30: שיעור מקבלי גמלת נכות כללית: בדואים בדרום וכלל אוכלוסיית ישראל, 2014 (באחוזים)

מקור: קובץ רשויות 2014, למ"ס, בעיבוד מכון ברוקדייל.

⁵ נכון לדצמבר 2017.

6.3 שיעור מקבלי גמלת הבטחת הכנסה

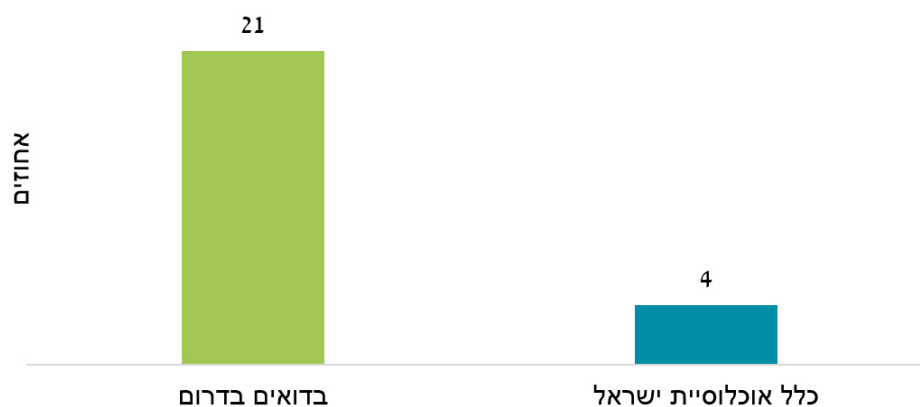
מקור הנתונים: למ"ס – קובץ רשויות. כולל רק יישובים מוכרים.

תדירות הפרסום: מדי שנה, בעיכוב של שנתיים.

הגדרה: הבטחת הכנסה – גמלה המשולמת למי שאינו מסוגל להבטיח לעצמו הכנסה מעבודה כדי מחייתו ואיננו זכאי לתשלומים ממקורות אחרים. הנתונים המוצגים מתייחסים לסך כל הנפשות, כולל ילדים, במשפחות המקבלות גמלת הבטחת הכנסה לפחות חודש אחד במשך השנה.

שיעור מקבלי הגמלה הינו מספר מקבלי הגמלה (כולל ילדים) חלקי כלל האוכלוסייה.

תרשים 31: שיעור מקבלי גמלת הבטחת הכנסה: בדואים בדרום וכלל אוכלוסיית ישראל, 2014 (באחוזים)

מקור: קובץ רשויות 2014, למ"ס, בעיבוד מכון ברוקדייל.